

Tekst źródłowy 1

Historia ochrony przyrody

W Polsce spotykamy się z przejawami ochrony przyrody już od czasów Bolesława Chrobrego (1020 r.), który kazał chronić bobry na terenie jego państwa. Za czasów Władysława Jagiełły wprowadzono ograniczenie w zakresie wycinania i wywożenia z Polski drewna cisowego. Wtedy także objęto ograniczeniem polowanie na jelenie, dziki, tarpany i łosie.

Z pierwszą świadomą próbą ochrony gatunkowej w Polsce mamy do czynienia pod koniec XVI w., kiedy to rozporządzeniem króla wzięto pod ochronę ginącego już wtedy tura. Nie tylko zakazano zabijania tych zwierząt, ale też nakazano ochronę ich naturalnych ostoi. Niestety prawo to wydano zbyt późno, gdyż ostatni na świecie tur padł w Puszczy Jaktorowskiej na Mazowszu w roku 1627. Pierwsze wzmianki o ochronie zasobów przyrody na świecie sięgają X-XI wieku p.n.e. i dotyczą zakazu wycinki lasów w Chinach. Od wczesnego średniowiecza wprowadzano ochronę zasobów przyrody ze względów gospodarczych – zastrzegając korzystanie z nich wyłącznie dla panujących władców (np. polowania na grubego zwierza, wydobywanie surowców naturalnych, zachowanie prawa do ziemi). Wprowadzano też normy ochronne dla świata zwierzęcego. Jako przykłady podaje się normy ochronne dla ryb – wprowadzane np. w Szkocji od 1030 roku, Hiszpanii od 1258 i w Anglii od 1283 roku.

W XIX w. rodzi się nowoczesne podejście do ochrony przyrody. W roku 1819 Aleksander Humboldt wprowadził pojęcie pomnik, ale zwracał także uwagę na konieczność kompleksowej ochrony przyrody. W tym czasie powstało na świecie tysiące rezerwatów przyrody – pierwszy w okolicach Bonn w 1836 roku – oraz setki parków narodowych – pierwszy powstał Park Yellowstone w 1872 roku w Stanach Zjednoczonych. Również schyłku XIX w., w roku 1879, powstał pierwszy park narodowy w Australii, a drugi park w USA – słynny Yosemite – utworzono w 1890 roku. W Europie pierwszym parkiem narodowym utworzonym w 1907 r. był

uznawany dotychczas za jeden z najpiękniejszych europejskich parków górskich, położony w Laponii szwedzki park Sarek.

Przez cały XIX wiek powstawały też w Europie stowarzyszenia społeczno-naukowe na rzecz ochrony przyrody – m.in. w Szwajcarii, Niemczech, Anglii, Belgii, Włoszech i Francji. W roku 1928 w Brukseli utworzono Międzynarodowe Biuro Ochrony Przyrody, którego działalność przejęła w 1946 roku. Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody i Jej Zasobów, działająca do dziś.

Pierwszym dokonaniem w zakresie nowego podejścia do ochrony przyrody w Polsce było uchwalenie przez samorząd dzielnicowy zaboru austriackiego (tzw. Sejm Galicyjski), z inicjatywy przyrodnika Maksymiliana Nowickiego, ustawy o ochronie zwierząt alpejskich zamieszkujących najwyższe góry Polski – Tatry. Ustawa uchwalona przez Sejm Galicyjski wzięła w ochronę gatunkową świstaka i kozicę. Dalsze działania dotyczące ochrony przyrody wiążą się z powstaniem w roku 1873 Towarzystwa Tatrzańskiego (później Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego) – pierwszej w Polsce organizacji turystycznej. Działacze PTT prowadzili wiele akcji na rzecz ochrony przyrody. Z jego grona wywodzą się profesorowie: botanik Marian Raciborski, geolog Walery Goetl, botanik Władysław Szafer. Osoby te uważane są za liderów ochrony przyrody w Polsce.

Dużą rolę w tym pierwszym okresie nowej ochrony przyrody odgrywały również osoby prywatne. W roku 1890 hrabia Włodzimierz Dzieduszycki ustanowił na terenach swych dóbr rezerwat leśny „Pamiętka Pieniacka”. Obiekt ten uznawany jest za pierwszy rezerwat przyrody w Polsce. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1919 roku powołano Państwową Radę Ochrony Przyrody – instytucję państwową wyznaczoną do realizacji zadań ochrony przyrody. W 1921 roku utworzono pierwszy park narodowy na terenie Polski – Białowiecki Park Narodowy. Do roku 1939 utworzono 6 parków narodowych i 180 rezerwatów, dalszych 200 rezerwatów czekało na zatwierdzenie. Uzupełnieniem działalności państwowych organów ochrony przyrody była utworzona w 1928 roku organizacja społeczna – Liga Ochrony Przyrody.

Po II wojnie światowej, jeszcze w 1945 roku powołano ponownie do życia Państwową Radę Ochrony Przyrody. Rada podjęła natychmiast działania nad utworzeniem nowej ustawy o ochronie przyrody i powołaniu nowych –

projektowanych jeszcze przed wojną parków narodowych. Lata 1960-1980 były najgorszymi w historii ochrony przyrody. Wprawdzie utworzono wtedy kilka kolejnych parków narodowych (1967 r. – Słowiński, 1973 r. – Bieszczadzki, 1974 r. – Roztoczański, 1981 r. – Gorczański), ale jednocześnie następowała bardzo szybka degradacja środowiska przyrodniczego.

Zmiany ustrojowe na przełomie lat 80. i 90. XX wieku przyniosły w Polsce również pozytywne zmiany w ochronie przyrody. Utworzono kolejne parki narodowe, a wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej rozpoczęto tworzenie w naszym kraju europejskiego systemu ekologicznego obszarów chronionych Natura 2000. Od połowy XX wieku ochrona przyrody stała się przedmiotem zainteresowania światowych polityków oraz ważnych organizacji międzynarodowych, jak ONZ wraz ze swoimi agendami UNESCO i WHO.

W dotychczasowej historii ochrony przyrody daje się zauważyć dwa nurty: bardziej tradycyjny, zwany konserwatorskim, oraz współczesny podkreślający konieczność powiązania ochrony przyrody z rozwojem gospodarczym i cywilizacyjnym społeczeństw. Podejście konserwatorskie narodziło się w XIX wieku, natomiast wiek XX pokazał, że skuteczność konserwatorskiej ochrony przyrody jest niewystarczająca. W latach 90. XX wieku powstała koncepcja zrównoważonego rozwoju zakładająca, że ochrona przyrody nie może być procesem oderwanym od przemian społecznych oraz takich dziedzin jak gospodarka i ekonomia. Najważniejszym wydarzeniem końca XX wieku był Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro zwołany w 1992 roku. Efektem szczytu była Deklaracja z Rio zawierająca 21 zasad zrównoważonego rozwoju oraz Agenda 21, w której nakreślono wytyczne do działań, jakie należy podjąć dla poprawy stanu środowiska w XXI wieku.